

ARCCHAD

KIADVÁNY A SZOLIDARITÁS ALAPÚ,
KLÍMAADAPTÍV ÉLELMISZERRENDSZEREK TÉMÁJÁBAN
MEGSZERVEZETT MODULÁRIS, KÍSÉRLETÍ ONLINE
TRÉNINGSOROZAT TÁMOGATÁSÁRA

ARCCHAD

Alternative **R**esponses to **C**limate **C**Hange **A**daptation

Alternatív megoldási javaslatok kistermelőknek a klímaváltozás kihívásaira

Készítette:

A KDMFÜ Közép-Duna Menti Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
megbízásából
a Tudatos Vásárlók Közhasznú Egyesülete.

2025.05.15.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	3
1. MODUL - GAZDÁLKODÁS A TERMÉSZETTEL EGYÜTTMŰKÖDVE	4
1.1. ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁS	5
1.2. REGENERATÍV MEZŐGAZDÁLKODÁS	6
1.3. PERMAKULTÚRA	7
2. MODUL - SZOLIDARITÁS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK	8
2.1. A SZOLIDARITÁS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK MEGISMERÉSE	8
2.2. A SZOLIDARITÁS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA	11
3. MODUL - A KÖZÖSSÉGI MEZŐGAZDÁLKODÁS ALAPJAI	12
3.1. A KÖZÖSSÉGI MEZŐGAZDÁLKODÁS MEGISMERÉSE	12
3.2. A GAZDA ÁTADÁSI NAPJA	15
4. MODUL – KOMMUNIKÁCIÓ ÉS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOKBAN	16
4.1. A KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS ÉS A KÖZÖSSÉGI ASPEKTUSOK MEGISMERÉSE A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOKBAN	16
4.2. KOMMUNIKÁCIÓS CSATORNÁK	18
5. MODUL – A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK PÉNZÜGYEI	19
5.1. A RÉSZESEDÉS ÁRÁNAK MEGHATÁROZÁSA	19
5.2. PÉNZÜGYI TERVEZÉS	19
5.3. ÜZLETI TERV	20
5.4. A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK PÉNZÜGYI SAJÁTOSságAI	21
5.5. A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK KÖLTSÉGEI ÉS BEVÉTELEI	21
6. MODUL – A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁG MŰKÖDTETÉSE	23
6.1. A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK SZEREPLŐINEK JELLEMZŐI ÉS KIHÍVÁSAI	23
6.2. A KÖZÖSSÉG EREJE – SAJÁTOSságOK ÉS LEHETŐSÉGEK	24
6.3. KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK MAGYARORSZÁGON	24
6.4. EGYÉNI REFLEXIÓ	24

BEVEZETŐ

Ez a kiadvány az INTERREG VI-A IPA Magyarország-Szerbia Program (2021-27) keretében megvalósuló ARCCHAD projekt (azonosítószám: HUSRB/23R/11/008) Moduláris kísérleti online tréningorozatához készült.

A hat alkalmas moduláris online képzés célja,

- hogy bemutassa azokat a szolidaritás alapú, alternatív, helyi élelmiszerrendszereket, amelyek a fogyasztók támogatásával, közösségi megvalósításban működnek
- segítse a kistermelők alkalmazkodását az éghajlatváltozáshoz a megismert közösségi együttműködési lehetőségeken és szociális innovációkon keresztül

A kiadvány használható pdf formában, de egy online platformra feltöltve is megtalálható.

A képzés a következő modulokból áll:

1. Modul - Gazdálkodás a természettel együttműködve

Az első modul bemutatja a természettel együttműködő és a klímaváltozás kihívásaira jól reagáló gazdálkodási formákat, és azok egy-egy gyakorlati példáját.

2. Modul - Szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek

A második modul bemutatja az élelmiszerrendszerek legfőbb kihívásait és a szolidaritás alapú élelmiszerrendszereket. Foglalkozunk a rövid ellátási láncok (REL) modelljeivel.

3. Modul - A közösségi mezőgazdálkodás alapjai

A harmadik alkalommal a közösségi mezőgazdálkodás kerül a fókuszba. Megismerkedünk az alapelvekkel, a szereplőkkel és megismerünk két gyakorlati példát.

4. Modul - Kommunikáció és közösségépítés a közösségi gazdaságokban

A modul bemutatja a közösségi gazdaságok kommunikációs és közösségépítési eszközeit és főbb kommunikációs csatornáit, és megismerünk egy újabb gyakorlati példát.

5. Modul - A közösségi gazdaságok pénzügyei

A modul bemutatja a közösségi mezőgazdálkodás árképzési modelljét és pénzügyi sajátosságait, betekintést nyerünk egy közösségi gazdaság pénzügyi menedzsmentjébe.

6. Modul - A közösségi gazdaságok működtetése

A hatodik modul a közösségi gazdaságok működtetésre fókuszál. Két gazda segítségével betekintést nyerünk abba is, hogyan élnek meg ennek a modellnek a működtetését.

1. MODUL - GAZDÁLKODÁS A TERMÉSZETTEL EGYÜTTMŰKÖDVE

EGYÉNI MUNKA 1. - A KLÍMAVÁLTOZÁS KIHÍVÁSAI A MEZŐGAZDÁLKODÁSBAN

Ebben a feladatban további ismereteket szerezhetsz a klímaváltozás hatásairól a kis léptékű, természettel együttműködő gazdaságokban. Az alábbi 30 perces kerekasztal beszélgetésben a következő gazdák beszélgetnek kihívásaikról és tapasztalataikról:

Strompf Klára – Zöld Almárium Ökotanya, <https://www.facebook.com/zoldalmarium>

Lengyel Zoltán – Táncoskert, <https://tancoskert.hu/>

Szilágyi Alfréd – Pallagvölgyi Biokert, <https://pallagvolgy.com/>

A videó az alábbi linken érhető el:

<https://www.youtube.com/watch?v=aU2v9m7p91w&t=160s>

EGYÉNI MUNKA 2. - A TERMÉSZETTEL EGYÜTTMŰKÖDŐ GAZDÁLKODÁSI FORMÁK

Az alábbi fejezet elolvasásával további ismereteket szerezhetsz a természettel együttműködő gazdálkodási formákról és azok hazai képviselőiről. Kérjük szánj rá egy 30 percet, hogy elolvasd és utána nézz néhányuknak.

A természettel együttműködő mezőgazdálkodásnak számos formája ismert, mi hárommal foglalkozunk részletesebben: az ökológia gazdálkodás, a regeneratív gazdálkodás és a permakultúrás gazdálkodás. Mindháromra jellemző, hogy kisléptékűek és megoldást jelenthetnek a klímaváltozás kihívásaira.

Milyen kihívások elé állítja a gazdálkodókat a klímaváltozás?

- aszály, légköri aszály
- csökkenő víz és talajvíz
- egyenlőtlen csapadéeloszlás
- egyre melegebb és szárazabb nyarak
- kevesebb téli csapadék
- szélsőséges időjárás (vihar, jégeső, árvíz)
- bevált fajok nem tudnak a melegebb klímához alkalmazkodni
- változik az évszakok hossza

1. A természettel együttműködő gazdálkodási formák

1.1. Ökológiai gazdálkodás

A biogazdálkodás, vagy más néven ökológiai gazdálkodás vagy organikus gazdálkodás, olyan gazdálkodási forma, mely szerves trágyázáson, biológiai növényvédelmen és természetes biológiai ciklusokon alapul, a szintetikus műtrágya és (szintetikus) növényvédő szerek mellőzésével, például baktériumalapú biotrágyák használatával.¹

Miért jó a gazdának?

- *növeli vagy fenntartja a terület minőségét*
- *a talaj termékenységének növelése segíti a termelést*
- *a talaj javulásával nő annak vízmegtartó képessége is*
- *javul a környezet állapota, segíti az élőhelyek megőrzését*
- *nő a gazdaság biodiverzitása és ezzel az ellenálló képessége is*
- *kevesebb külső erőforrás szükséges a termeléshez*
- *a gazda egészsége sincs kitéve a szintetikus trágyáknak és növényvédő szereknek*

Miért jó a fogyasztónak?

- *egészséges és tápanyagdúsabb élelmiszer*
- *szermaradvány mentes*
- *ismert forrásból*
- *helyi és szezonális*

Biominősítés

Hazánkban két tanúsító szervezet végez minősítést, a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft és a Bio Garancia Kft., amelyek az Európai Unió jogszabály értelmében a következő tevékenységeket ellenőrizhetik és tanúsíthatják:

- *növény és gombatermesztés*
- *állattartás, tenyésztett víziállatok tartása*
- *takarmány előállítása*
- *bortermelés*
- *vadon termő növények gyűjtése*
- *ökológiai termékek kereskedelme, importja, exportja, raktározása*
- *feldolgozott élelmiszerek előállítása*

Hasznos linkek:

- Magyar Biokultúra Szövetség <https://biokultura.org/>
- Biokontroll Hungária <https://www.biokontroll.hu/>

¹ Magyar Biokultúra Szövetség <https://biokultura.org/2024/07/11/biogazdalkodas-okogazdalkodas/>

- Bio Garancia <https://www.bio-garancia.hu/hu/home>
- ÖMKI: <https://biokutatas.hu/a-biorol/>
- NÉBIH <https://portal.nebih.gov.hu/-/tanusito-szervezetek-magyarorszagon>

1.2. Regeneratív mezőgazdálkodás

A regeneratív mezőgazdaság olyan gazdálkodási elvek és gyakorlatok rendszere, amely növeli a biológiai sokféleséget, gazdagítja a talajt, hozzájárul a felszín alatti és felszíni vizek minőségének javításához, az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzéséhez és támogatásához. **A regeneratív mezőgazdaság legfontosabb célja a talaj funkcióinak és egészséges élővilágának helyreállítása**, mely a talaj bolygatásának csökkentésén, talajépítő gazdálkodási gyakorlatok tudatos használatán, talajtakaró növények alkalmazásán, a vetésforgó optimalizálásán, és ahol lehet, legeltetett állatok integrálásával valósul meg. Segíti a mezőgazdaság szélsőséges időjárási eseményekkel és az éghajlatváltozással szembeni rugalmas ellenálló képességének megteremtését.²

Miért jó a gazdának?

- nő a gazdaság biodiverzitása, új fajok és élőlények jelennek meg/ térnek vissza
- gazdagabb lesz a talajélet
- csökken a talajerózió
- javul a talaj vízmegtartó képessége, így jobban ellenáll az aszálynak
- a talaj jobban megköti a széndioxidot, így csökkenti a klímaváltozás hatásait
- stabilabb élelmiszerellátást biztosít
- hosszútávon is fenntartható
- a legeltetett állatok jól integrálhatók a rendszerbe

Miért jó a fogyasztónak?

- egészséges és tápanyagdús élelmiszer
- a terület csökkenti a klímaváltozás hatásait

Hasznos linkek:

- A holisztikus menedzsment rendszer (angol videó) https://savory.global/science_library/holistic-management-animated-video/
- Táncoškert <https://tancoskert.hu/>
- Remény Farm <https://www.remenyfarm.hu/>
- Regena Alapítvány <https://www.regena.hu/>
- Savory Institute <https://savory.global/>
- ÖMKI <https://biokutatas.hu/>

² Forrás ÖMKI: <https://biokutatas.hu/kutatas/regenerativ-mezogazdasag-forradalma/>

1.3. Permakultúra

„A permakultúra egy fenntartható emberi környezetet teremtő tervezési rendszer” melynek etikai alapelve a Föld és az emberek védelme, valamint a javak igazságos elosztása.

A három etikai követelményt

- jól körvonalazott ökológiai elvek és „tervezési segédletek” használatával,
- tudatos tervezéssel és kivitelezéssel,
- folyamatos megfigyeléssel és újratervezéssel valósítja meg.

Így olyan természetszerű élőhelyeket és társadalmi környezeteket hoz létre, amelyek lokális, dinamikus és egymást segítő kapcsolatokon keresztül szerveződnek.³

Miért jó a gazdának?

- *a gazdálkodás elemeinek összekötésével a terület produktívabb lesz és csökken az input igénye*
- *a permakultúrának része az ember is és a tervezésnél a gazda a saját szükségletei alapján a saját „élőhelyét” is optimalizálja*

Miért jó a fogyasztónak?

- *sokféle terményhez juthat a fogyasztó*
- *ismert forrásból, helyi és szezonális zöldségek és gyümölcsök*
- *tudja, hogy a gazda egy komplex élőhelyről gondoskodik*

Hasznos linkek:

- Magyar Permakultúra Egyesület (MAPER) <https://permakultura.hu/>
- Életfa Permakultúra <https://permaculture.hu/>

³ forrás MAPER www.maper.hu

2. MODUL - SZOLIDARITÁS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK

2.1. A szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek megismerése

EGYÉNI MUNKA 1. – A SZOLIDARITÁS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK MEGISMERÉSE

Az alábbi fejezet elolvasásával további ismereteket szerezhetsz a szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek és azok hazai képviselőiről. Kérjük szánj rá egy 30 percet, hogy elolvasd és utána nézz néhányuknak.

2.1.1. Szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek

A szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek olyan rövid élelmiszer ellátási láncok, amelyek alapja a szolidáris gazdaság, a demokratikus döntéshozatal és a munkamegosztás. Ezek gyakran biogazdaságok vagy legalábbis klíma- és környezetbarát módon működnek. Céljuk, hogy tápláló élelmiszert termeljenek, a lehető legkisebb környezeti terheléssel, és hogy társadalmi hatásuk is pozitív legyen.

A gyűjtőfogalom számos különböző felépítésű szervezetre vonatkozik, amelyek mind a fenntarthatóságra, méltányosságra és szolidaritásra építenek. A gyűjtőfogalom vonatkozik tehát: a bevásárló közösségekre, élelmiszerszövetkezetekre, illetve olyan vállalkozásokra, amelyek a gazda és fogyasztó közötti közvetlen kapcsolatra épülnek, mint például a villámpiac vagy a közösségi mezőgazdálkodás.

A szolidaritáson alapuló közösségi szemlélet az elmúlt 20 évben kezdett felvirágozni az élelmiszerrendszerekben. A fogyasztók felelősséget éreznek, hogy támogassák azokat a termelőket, akik nem tudnak a nagy láncokkal versenyezni. Az a fogyasztói réteg, aki szolidaritás alapú élelmiszerrendszerekben vásárol, társadalmilag érzékeny, elkötelezett, az egyéni érdek helyett a „közös értékeket” tartja szem előtt.

Kapcsolatuk a gazdával kétirányú, amiben mindkét csoport szerepköre megváltozik a hagyományos kereskedelmi modellhez képest. A termelők is közelebb kerülnek a vásárlókhöz, és ők is több munkát tesznek bele, hogy a tagok jól egyenek és jól legyenek. A fogyasztók tudatosan választják az egészséges helyi élelmiszert, hajlandóak többet is fizetni érte, elköteleződni egy szezonra vagy akár önkéntes munkát vállalni. A szolidaritás sokszor arra is utal, hogy a gazdálkodók és a vásárlók megosztják a termelés kockázatát, és előfordul az is, hogy a közösségekbe az alacsonyabb jövedelmű tagokat is bevonják.

2.1.2. Rövid ellátási láncok

Különböző típusú élelmiszerközösségek és rövid élelmiszer ellátási láncok (REL) léteznek. Öt olyan modellt választottunk, amelyek Magyarországon is működnek. Ez a sokszínűség a kulcsa annak, hogy mindenki megtalálhatja a számára legmegfelelőbbet termelőként vagy akár fogyasztóként.

2.1.2.1. Termelői piacok

A helyi termelői piac olyan piac, ahol a kistermelő a piac fekvése szerinti megyében, vagy a piac 40 km-es körzetében vagy Budapesten fekvő piac esetében az ország területén bárhol működő gazdaságából származó mezőgazdasági, illetve élelmiszeripari termékét értékesítheti.⁴

A termelői piacra jellemző, hogy a gazdák közvetlenül találkoznak a fogyasztókkal, és szezonális termékeiket árulják. Az árak a termés és piaci verseny függvényében változnak. Itt nincs elköteleződés és a fogyasztóknak nincs közvetlen hatásuk a kínálatra.

Példa erre a Biokultúra Ökopiac Budapesten, szombat reggelenként. További információ:

<https://www.okopiac.hu/az-okopiacrol> vagy a termelői piac Nagymaroson

<https://www.facebook.com/NagymarosiTermeloiPiac/>

2.1.2.2. Villámpiac

A villámpiac egy Finnországban nagyon népszerű modell, ami már nálunk is elindult. A vásárlók előrendelést adnak le egy honlapon keresztül a termelőnek/termelőnek, majd egy adott helyen találkoznak hetente, ahol átadásra kerülnek a termékek.

A vásárlók a gazdáktól közvetlenül tudják megrendelni és átvenni az aktuális kínálatukban szereplő szezonális termékeket, ismerik a gazdákat, közvetlen kapcsolatuk van velük. Nincs elköteleződés, bármikor lehet rendelni. Az árak talán kicsit magasabbak a piaci áraknál, de az élelmiszerek minősége is magasabb. Példa erre a www.villampiac.hu, amely a Reményfarm és a Tánco kert együttműködéséből nőtt ki magát, és ma már több mint 10 gazda része a rendszernek.

2.1.2.3. Bevásárló közösségek – Kosár közösségek

A bevásárló közösségek helyi termékek helyi fogyasztókhoz való eljuttatására jönnek létre szerte az országban. Lényege, hogy a termelők, a vásárlók és egy önkéntes csapat együtt, közösségben szervezi meg az élelmiszerek eljuttatását a termelőtől a vásárlóig.⁵

⁴ NÉBIH https://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/321120/AROPjog2_8.tananyag_osszefoglalo.pdf/2ba1f5b3-bea9-453a-8507-67ed07d33e41

⁵ Kosárközösség <https://kosarkozosseg.hu/>

A kosár közösségekben a szervezők közösen, meghatározott szempontok alapján választják ki a termelőket, sokszor adott távolságon belülről és általában fontos, hogy a termelők vegyszermentesen termeljenek. A kínálatról a vásárlók heti értesítést kapnak és egy online rendszeren belül rendelik meg a termékeket, ami a zöldségen és gyümölcsön túl tartalmazhat húst, tartós élelmiszereket, pékárut, gabonaféléket is. Az átadás egy átadópontra történik, a kínálat szezonális és nincs elköteleződés, nem kell minden héten rendelni. A vásárlóknak nincs közvetlen kapcsolata a gazdával, de megismerkedhetnek vele, például gazdaságlátogatások keretében. A hazai kosárközösségeket ezen a weboldalon tudod megnézni: <https://kosarkozosseg.hu/>

2.1.2.4. Dobozrendszerek

A dobozrendszert a gazda szervezi meg és működteti. Az aktuális szezonális termékeiből állít össze heti dobozt általában, amit a vásárlók egy online felületen rendelnek meg, és átadópontra vagy házhozszállítással veszik át. Itt kialakul a közvetlen kapcsolat a gazdával, de nincs elköteleződés, bármikor lehet rendelni. A doboznak általában fix ára van egy szezonban. Példa erre a modellre a Zsámboki Biokert dobozrendszere <https://www.zsambokibiokert.hu/>

2.1.2.5. Közösségi mezőgazdálkodás

A közösségi mezőgazdálkodás egy olyan együttműködés, amelyben egy gazdálkodó és vásárlói alkotnak közösséget, hogy így segítsék egymást. A hosszú távú elköteleződésért cserébe a termelők biztos megélhetést, a fogyasztók pedig megbízható helyről származó, jó minőségű, egészséges, helyi élelmiszert kapnak.

Magyarországon az a jellemző, hogy a gazda működteti a közösségi gazdaságot, van, ahol szervezők segítségével. A hazai gazdák többsége zöldséget szállít a tagjainak, de van hústermékekre és tojásra fókuszáló gazda is. A tagok heti vagy kétheti rendszerességgel veszik át a termékeket közvetlenül a gazdától átadópontra, esetenként házhozszállítással. A tagok egy szezonra (tavasztól-karácsonyig) vagy egy teljes évre köteleződnek el. Az árat a gazdák a szezonra határozza meg, a tagok havi átalánydíjat fizetnek. Ebben a gazda közvetlenül a tagoknak termel, akik hatnak a választékra, mert a gazda egyeztet velük. A haza közösségi gazdaságok listáját itt található: <https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-mezogazdalkodas/hazai-kozossegi-gazdasagok/>

2.2. A szolidaritás alapú élelmiszerrendszerek összehasonlítása

EGYÉNI MUNKA 2. – A SZOLIDÁROS ALAPÚ ÉLELMISZERRENDSZEREK ÖSSZEHAONLÍTÁSA

Kérjük szánj rá egy 30 percre, hogy az előző feladatban megismert szolidaritás alapú élelmiszerrendszereket összehasonlítsd.

Szemponatok	Termelői piac	Villámpiac	Bevásárló közösség	Dobozrendszer	Közösségi mezőgazdaság
Elköteleződés					
Értékesítés típusa					
Élelmiszer forrása					
Szezonalitás					
Élelmiszer kilométerek					
Ár					
Szervezés					

3. MODUL - A KÖZÖSSÉGI MEZŐGAZDÁLKODÁS ALAPJAI

3.1. A közösségi mezőgazdálkodás megismerése

EGYÉNI MUNKA 1. – A KÖZÖSSÉGI MEZŐGAZDÁLKODÁS MEGISMERÉSE

Most további ismereteket szerezhetsz a közösségi mezőgazdaságról, szereplőiről és működési formáiról. Kérjük, szánj rá egy 30 percre, hogy elolvasd és utána nézz néhányuknak.

3.1.1. A közösségi gazdaságok meghatározása

A közösségi mezőgazdálkodás személyes együttműködés termelő és fogyasztó között, amelyben a gazdálkodással járó kockázatokat, felelősséget és a gazdálkodás gyümölcseit egy hosszú távú megállapodásban szabályozott módon közösen osztják meg egész évben.

A gyakorlatban ez a következőképpen néz ki: a gazda vállalja, hogy egész évben a közösség tagjainak termel, míg a vásárló vállalja, hogy átalánydíjért cserébe átveszi a terményeket. A terményeket, ami lehet zöldség, tojás, hús is gazdaságtól függően, jellemzően hetente ugyanabban az időben és helyen kapjuk meg, amíg a szezon tart.

A közösségi mezőgazdálkodás sajátosságai

- hosszú távú elköteleződés (szezon/év)
- közvetlen kapcsolat a gazdával
- szezonális, helyi termékek
- ismert élelmiszerforrás
- meghatározott ár az egész szezonra/ évre

3.1.2. A közösségi mezőgazdálkodás legnépszerűbb modelljei

▪ A vásárlók partnersége egy termelővel

Vásárlók egy csoportja együttműködésre lép egy helyi termelővel. A gazdaság a termelő tulajdona, ő irányítja. A fogyasztók aláírnak egy megállapodási szerződést a termelővel, amely értelmében átalánydíjat fizetnek a tagságért (előre vagy részletekben). Ez a legelterjedtebb működési modell.

▪ Kollektív gazdaság

Egy közösség működtet egy saját gazdaságot: megosztják a termelés költségeit és a munkát, vagy egy gazdát alkalmaznak, hogy nekik termeljen. Erre a működési formára Németországban, Nagy-Britanniában és Csehországban találhatunk példákat.

▪ Termelők és vásárlók szövetkezete

A gazdák együttműködnek, hogy minél szélesebb kínálatot tudjanak biztosítani, míg a vásárlók a gazdaságban társtulajdonosok és együtt dolgoznak a termelésben és az élelmiszer elosztásban a termelőkkel. A francia Alter Conso úttörő példái ennek az együttműködésnek.

▪ Termelők szövetkezete

Termelő vezette közösségi modell, melyben két vagy több gazdaság dolgozik együtt, hogy ellássa a vásárlókat termékekkel. Így a tagok többféle élelmiszerhez juthatnak hozzá, míg a gazdaságok specializálják magukat (pl. a nagyobb gazdaság gabonákra specializálódik, a kisebb zöldségeket termeszt, míg a harmadik állatokat tenyészt). Franciaországban számos példa van erre a modellre.

Hasznos linkek:

- Kisfilm a közösségi mezőgazdálkodásról
https://www.youtube.com/watch?v=elaVaV_Ujnc&t=119s
- Cikksorozat a közösségi mezőgazdálkodás alapjairól
<https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-mezogazdalkodas/kozossegepites/>
- Gazdaportrék a hazai közösségi gazdaságokról
<https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-mezogazdalkodas/hazai-kozossegi-gazdasagok/>
- További hasznos anyagok a témában:
<https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-mezogazdalkodas/indulas/>

3.1.3. A közösségi mezőgazdálkodás szereplői

A gazda

Ő termel a tagok számára, a megállapodott elvek alapján. Számára azért előnyös ez a rendszer, mert:

- biztos, folyamatos bevételhez jut egész szezonban/ évben
- nem függ a felvásárlói áraktól
- nem kell piacra járnia
- a kockázatokat megosztja a tagokkal
- ismeri a tagokat, akiknek termel

A modellnek vannak kihívásai is, mint például:

- egy szezonban 40-50 fajta zöldséget termel
- folyamatosan el kell látnia a tagokat
- részletes tervezés szükséges a működtetéshez
- a gazdálkodás mellett a gazda közösség szervezéssel, tagtoborzással és
- kommunikációval is foglalkozik
- egy szezonra/ évre előre kell az árat is meghatározni

A vásárló

A fogyasztó egész szezonban támogatja a gazdát és átveszi a megtermelt élelmiszereket tőle heti vagy kétheti rendszerességgel. Az ő számára az előnyök a következők:

- vegyszermentes, tápanyagokban gazdag, helyi élelmiszereket kap
- széles választék van a részesedésekben, heti 8-12 féle zöldség
- információkat kap a termékekről és az előállításukról
- recepteket, főzési tippeket kap
- egy közösségi tagja lesz, közösségi eseményeken vehet részt

A fogyasztóknak is jelenthet ez a modell kihívást, hiszen

- csak szezonális termékek vannak a részesedésekben, amihez eleinte hozzá kell szokni: „abból főz, amit kap”
- lehet, hogy többet kell főzni, mint korábban
- minden héten, adott időben át kell venni a részesedését
- azt kapja, amit az adott héten terem
- egész szezonra/évre el kell köteleződnie

A szervező

A szervező segíti a gazdát a közösség irányításában, a kommunikációban vagy a szervezésben. Leggyakoribb feladatai lehetnek a tagsággal kapcsolatos adminisztráció, a tagokkal való kommunikáció vagy a tagtoborzás segítése. Vannak olyan gazdaságok, ahol a költségvetés megtervezésében is, vagy a stratégia kérdések megvitatásába is bevonja a gazda segítőt vagy segítőt. A szervező gyakran segíti a közösségi események megszervezését is, és egyfajta közvetítőként funkcionál a gazda és a tagok között.

Szervező sokszor egy aktív tagból lesz, aki szívesen vállal feladatot a közösség működtetésében, vagy már egyébként is aktív tagja egy közösségnek, és ott segít a gazdának megszervezni a zöldségközösséget. A gazdák a segítőknek sokszor ingyen tagságot adnak cserébe segítségükért.

3.2. A gazda átadási napja

EGYÉNI MUNKA 2. – FELADATOK AZ ÁTADÁS NAPJÁN

Kérjük szánj rá 30 percet és szedd össze, hogy egy közösségi gazdának milyen feladatai vannak egy átadási napon. Gondolj bele, hogy egészen a zöldség leszedésétől a délutáni vagy esti haza érkezésig milyen feladatokat kell a gazdának ellátnia. (Ezeket fázisonként is csoportosíthatod pl. betakarítás, szállítás, kommunikációs stb.)

Az alábbi két cikk segíthet, hogy ne maradjon ki egy fázis sem:

- Zöldségátvétel percről-percre: a gazdaságtól az asztalomig
<https://tudatosvasarlo.hu/zoldsegatvetel-percrol-percre-gazdasagtol-asztalomig/>
- Közöségi gazdaságtól a tányérig: egy tájfajta óriás útja képekben
<https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-gazdasag-tajfajta-paradicsom-helyi-elelmiszer-kepek/>

4. MODUL – Kommunikáció és közösségépítés a közösségi gazdaságokban

4.1. A közösségépítés és a közösségi aspektusok megismerése a közösségi gazdaságokban

EGYÉNI MUNKA 1. –KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOKBAN

Most további ismereteket szerezhetsz a közösségi mezőgazdaságok kommunikációjáról és kommunikációs eszközeiről. Kérjük szánj rá egy 20-30 percre, hogy elolvasd ezt a részt.

4.1.1. A közösségi gazdaságok tagjai

A közösségi gazdaságok tagjai a kifejezetten elkötelezett tudatos vásárlók, még ha ez nem is mindig tudatosul bennük. Hétről hétre átveszik az élelmiszert, egész évben támogatják a gazdaságot és erről még egy megállapodást is aláírnak. A legtöbb Magyarországon végzett kutatás szerint a fő motivációjuk a csatlakozásra az, hogy egészséges és jó minőségű élelmiszert keresnek. Sokan csatlakoznak akkor, amikor gyerekeik hozzátáplálási időszaka megkezdődik vagy valamilyen diéta, étrend követése miatt. A közösségi működéssel jellemzően a tagság ideje alatt ismerkednek meg, ezért is fontos, hogy ezekről a témákról sokat és sokszor kell beszélgetni az év során.

A Tudatos Vásárlók Egyesülete 2021-ben készített egy kutatást a Corvinus Egyetemmel együttműködésben, amelyre 182 közösségi gazdaság tagja válaszolt. Ez alapján a közösségi gazdaságok tagjai leginkább:

- Budapesten vagy egyéb városokban laknak
- Magas végzettséggel rendelkeznek (befejezett egyetemi vagy főiskolai képzés)
- Családosok
- Személyes ajánlás által ismerték meg a gazdaságot (pl. barát, családtag ajánlása)
- Keresik a termelői élelmiszert
- Az élelmiszervásárlás mellett a gazda személyét fontosabbnak érzik, mint a közösség egészét
- Szívesen ajánlják a gazdaságot, mesélnek másoknak a közösségi mezőgazdálkodásról
- Szívesen adnak visszajelzést, töltenek ki értékelő kérdőívet, de közösségi/önkéntes munkákban kevésbé vesznek részt.

4.1.2. Kommunikáció a közösségben

A közösségi gazdaságok leggyakrabban az alábbi kommunikációs csatornákat használják. Induláskor érdemes végiggondolni, melyik csatorna mire használható a leghatékonyabban. Az átadás részleteiről például érdemes a hírlevelen keresztül írni a tagoknak, de a fotók megosztására jobban használható az Instagram. Talán a legfontosabb szempont mégis a választáskor, hogy melyik alkalmazást használja a tagság legkönnyebben. Hiába nyitunk FB csoportot, ha ott nem érünk el mindenkit.

	FB oldal	FB csoport	Instagram	Honlap / Blog	Hírlevél/ levelezőlista
Kommunikáció iránya	Egyoldalú, Kommentek, vendég-bejegyzések	Kölcsönös	Egyoldalú, Kommentek lehetnek	Egyoldalú, hozzászólások lehetnek	Hírlevél egyoldalú, levelezőlista lehet kölcsönös
Nyitott/Zárt	Nyitott	Választható	Választható	Nyitott	Választható
Láthatóság	Nem biztos, hogy mindenki látja	Nem biztos, hogy mindenki látja	Nem biztos, hogy mindenki látja	Mindenki látja	Mindenki látja
Időráfordítás	Közepes, link megosztása vagy rövidebb szöveg, kép	Közepes, link megosztása vagy rövidebb szöveg, kép	Kevés, akár egy kép megosztása	Több, cikk vagy bejegyzés szerkesztése	Több, levelek szerkesztése
Szöveg hossza	Inkább rövid/közepes	Inkább rövid/közepes	Képek	Hosszú, részletes	Általában hosszú, részletes, de rövid üzenetek átadására is alkalmas
Visszakereshe-tőség	Nehezebb	Nehezebb	Nehezebb	Könnyű	Könnyű

Egy közösségi gazdaság számára kiemelten fontos kommunikációs tervet készíteni, mert a működése alapvetően a tagokkal való bizalmon, kapcsolaton és folyamatos párbeszédre nyugszik. A terv segít abban, hogy a gazda átgondoltan, rendszeresen és következetesen tudjon kommunikálni a közösséggel – legyen szó termésről, nehézségekről vagy közös eseményekről. Így elkerülhetők a félreértések, erősödik a közösséghez való kötődés, és a tagok is jobban értik, mit támogatnak.

4.1.3. További hasznos cikkek és videók a témában

Ha maradt még időd a következő cikkeket ajánljuk:

- Kihez fordulj? Kommunikáció a közösségi gazdaságokban (cikk)
<https://tudatosvasarlo.hu/kommunikacio-a-kozossegi-gazdasagokban/>
- Mindenre van megoldás! Kihez fordulj kérdéseiddel egy közösségi gazdaság (cikk) tagjaként? <https://tudatosvasarlo.hu/problemamegoldas-a-kozossegi-gazdasagban/>
- Hogyan segítheted tagként a közösségi gazdaságod? (cikk)
<https://tudatosvasarlo.hu/hogyan-segitheted-tagkent-a-gazdasagod/>
- Egy közösségi gazdaságban számít a véleményed (cikk)
<https://tudatosvasarlo.hu/miert-fontos-a-visszajelzes-a-kozossegi-gazdasagokban/>
- „Amikor kint vagyok a gazdaságban, az ad nekem, én leszek tőle több” (cikk)
<https://tudatosvasarlo.hu/feltolt-a-kert-megnyugtat-es-kikapcsol/>
- Közösségépítés a Dunaszigeti Zöldségközösségnél (videó - 40 perc)
<https://www.youtube.com/watch?v=hmKtRC6lw-E&t=55s>

4.2. Kommunikációs csatornák

EGYÉNI MUNKA 2. – KOMMUNIKÁCIÓS CSATORNÁK FELTÉRKÉPEZÉSE

Most arra kérünk, hogy szánj rá egy 20-30 percet és keress rá egyre az alábbi közösségi gazdaságok közül és vizsgáld meg a következőket:

- **Milyen csatornákat használ a gazdaság?**
- **Szerinted kiket akar elérni azon a csatornán?**
- **Melyik tűnik a legaktívabb csatornájának?**
- **Volt valami tartalom, ami megragadta a figyelmed és te is szívesen használnád közösségi gazdaként?**

- ✓ Magosvölgy Ökológiai Gazdaság
- ✓ Gyurgyalagos Tanya
- ✓ Panoráma Ökokert
- ✓ Pallagvölgyi Biokert
- ✓ Nádland Farm
- ✓ Zöldikék Biokertészet és Ökotanoda

5. MODUL – A közösségi gazdaságok pénzügyei

5.1. A részesedés árának meghatározása

A közösségi mezőgazdálkodásban a tagok nem terményenként fizetnek, hanem egy átalány jellegű hozzájárulással vállalnak részt a gazdaság működtetésében. Ennek célja, hogy ne a piac szabja meg az élelmiszer árát, hanem a közösség biztosítsa a gazdaság fenntarthatóságát és a résztvevők méltányos megélhetését.

A tagi hozzájárulás meghatározása nem csupán pénzügyi számítás kérdése, hanem közösségi döntés: közösen viseljük a költségeket, és együtt vállaljuk a bőséget és a kockázatokat is. A közösség számára az ár nem a zöldség értékének kifejezése, hanem a működés és az együttműködés alapja.

Az árat a termelés összes költsége határozza meg. Éppen ezért a gazdák a havi átalánydíj összegét nem a piaci árak alapján határozzák meg, hanem a szezon tervezésekor a közösségi gazdasággal kapcsolatos összes költséget osztják el a tagok számával. Ez az ár méltányos mindkét fél számára.

$$\text{Átalánydíj} = \frac{\text{(termelési költség + gazda munkabére + egyéb költségek)}}{\text{tagok száma}}$$

A tagok a díjat egy becsült hozam alapján fizetik, és átadáskor a tényleges termés vagy egyéb előállított élelmiszer kerül közöttük szétosztásra egyenlő arányban.

A befizetések érkezhetnek készpénzben vagy átutalással bankszámlára. A pontos elszámolás érdekében naprakész nyilvántartást kell vezetni a tagok befizetéseiről.

5.2. Pénzügyi tervezés

A pénzügyi tervezés nemcsak számokról szól, hanem arról, hogy tudatos döntéseket hozunk a gazdaság jövőjéről. Segít átlátni, mire van szükségünk a fenntartható működéshez, mikor és milyen költségekkel kell számolnunk, és hogyan biztosítható a gazdaság stabilitása hosszabb távon is.

Egy átlátható pénzügyi terv támogatja a gazda és a közösség közötti bizalmat, lehetőséget ad közös döntésekre, és segít elkerülni a működési kockázatokat. A tudatos tervezés révén nemcsak a jelenlegi helyzetre reagálunk, hanem felkészülünk a várható változásokra és a fejlődési lehetőségekre is.

A pénzügyi tervezés tehát alapja minden olyan működésnek, amely hosszú távon szeretne fenntartható és méltányos maradni – mind a gazda, mind a közösség számára.

5.3. Üzleti terv

Az üzleti terv a közösségi gazdaságok működésének egyik alapeszköze. Ez a dokumentum segít meghatározni a vállalkozás céljait, erőforrásait és működési irányait. A tervezés nemcsak a napi működést támogatja, hanem a hosszú távú fejlődés alapját is jelenti.

Az üzleti terv felépítése több egymásra épülő elemből áll. Elsőként sor kerül a vállalkozás bemutatására és a célok meghatározására, ezt követi a piacelemzés, amely feltárja a célcsoportokat és a versenytársakat. Fontos rész a termékek és szolgáltatások leírása, valamint a működési terv és a szervezeti struktúra ismertetése. A marketing- és értékesítési stratégia meghatározza az ügyfelek elérésének és megtartásának módjait, míg a pénzügyi terv a bevételek, kiadások, költségvetés és megtérülési számítások alapját adja.

A közösségi gazdaságokra jellemző sajátosságok – mint a helyzetfelmérés, az adatgyűjtés, az utánkövetés és az újratervezés – szorosan kapcsolódnak a működés átláthatóságához és a közösségi igényekhez való alkalmazkodáshoz. Az üzleti tervezés ezekben a modellekben a gazdaság és a közösség közötti kapcsolat tudatos és folyamatos alakításának eszköze.

Kiadások tervezése és nyomon követése

A kiadások tervezése alapvető része a közösségi gazdaságok fenntartható működésének. A tudatos pénzügyi tervezés nemcsak a napi működés biztonságát segíti elő, hanem hozzájárul a hosszú távú stabilitáshoz és a fejlődési lehetőségek kihasználásához is. A gazdaságban felmerülő költségek többféle kategóriába sorolhatók: ilyenek az inputanyagok, a működéshez kapcsolódó általános költségek, a bérek, adók és járulékok, valamint a karbantartás, az eszközbeszerzés és a kisebb-nagyobb fejlesztések kiadásai. Fontos szerepet kap a váratlan helyzetekre félretett tartalék, illetve a cash flow egyensúlyának biztosítása is.

A kiadások nyomon követése és dokumentálása szintén a gazdaság pénzügyi átláthatóságát szolgálja. Erre többféle eszköz áll rendelkezésre, a legegyszerűbb kockás füzetből kezdve az alap vagy kiegészítő funkciókkal rendelkező excel-táblázatokon át egészen a különféle mobilapplikációkig. A rendszeres adatvezetés lehetővé teszi a pontosabb tervezést, és segíti a döntéshozatalt a gazdaság működésének minden szintjén.

Bevételek tervezése és nyomon követése

A bevételek tervezése a gazdaság pénzügyi fenntarthatóságának alapja. A közösségi gazdaságokban a fő bevételi forrást jellemzően a tagok által fizetett átalánydíj jelenti. Ez az árképzés független a piaci mozgásoktól, és célja, hogy méltányos és átlátható módon fedezze a gazdaság éves kiadásait. A fő bevételi forrás mellett számos kiegészítő bevételi lehetőség is létezik.

A bevételi rendszer kialakításakor figyelembe kell venni a fizetési gyakoriságot is, amely közvetlen hatással a gazdaság működése közbeni likviditásra. A bevételek hosszú távon akkor biztosítják a fenntartható működést, ha stabilan meghaladják a kiadások mértékét, és képesek alkalmazkodni a közösség változó igényeihez, valamint a gazdaság fejlődési irányaihoz.

5.4. A közösségi gazdaságok pénzügyi sajátosságai

EGYÉNI MUNKA 1. – A KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGOK PÉNZÜGYI SAJÁTOSÁGAI

Most arra kérünk, hogy szánj rá 30 percet és nézd meg az alábbi videót, amiben Dr. Havran Dániel, Corvinus Egyetem dékánja mesél a közösségi gazdaságok pénzügyi sajátosságairól.
<https://www.youtube.com/watch?v=N7EYMGCSQkE>

5.5. A közösségi gazdaságok költségei és bevételei

EGYÉNI MUNKA 2. – KÖLTSÉGEK ÉS BEVÉTELEK EGY KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGBAN

Kérjük szánj rá egy 30 percet és gondold végig, hogy egy közösségi gazdaságnak milyen költségei lehetnek. Gondold végig, milyen költség típusok lehetnek és gyűjts össze minél több költséget. Ha azzal megvagy, azt is gondold végig, hogy a tagságon kívül, milyen egyéb bevételei lehetnek a gazdaságnak.

6. MODUL – A közösségi gazdaság működtetése

6.1. A közösségi gazdaságok szereplőinek jellemzői és kihívásai

Egy közösségi gazdaságban a szereplők helyzete és feladatai sok szempontból eltérnek a hagyományos modellekben megszokottaktól. A különbségek nemcsak a munkaszervezésben, hanem a szemléletmódban, a felelősségvállalásban és az emberi kapcsolatok kezelésében is megjelennek.

Gazdaként:

- Közösségépítő szerep - nem csak a termelés, hanem az emberi kapcsolatok ápolása is fontos feladat.
- Folyamatos és őszinte kommunikáció - a gazda rendszeresen tájékoztatja a tagokat a termés helyzetéről, kihívásokról, örömeiről.
- Átláthatóság és nyitottság - a tagok bele látnak a gazdaság működésébe, költségvetésébe is, és visszajelzéseik számítanak.
- Közösségi kontroll - a gazda munkájára folyamatos figyelem irányul, a tagok beleszólnak, kérdeznek (ami egyszerre támogató és megterhelő is lehet).

Tagként:

- Azt kapják, ami épp terem, akár ismeretlen zöldségeket/termékeket is.
- Előre fizetnek - még a szezon előtt, bizalommal a gazda felé.
- Közös kockázatot vállalnak - ha rossz az év, kevesebb a termés, de a bőség is megosztott.
- Fix átvétel - meghatározott időben, helyen lehet csak átvenni a részesedést.
- Többet kell főzni - nyers, szezonális zöldségek, kreatív konyhát igényelnek.
- Közösség részei lesznek - elköteleződés, részvétel, kapcsolat a gazdával.

Szervezőként:

- Sokféle feladat egyszerre - kommunikáció, logisztika, eseményszervezés, adminisztráció.
- Közvetlen, személyes kommunikáció - őszinte, nyitott kapcsolattartás a tagokkal, nem ügyfélszolgálati stílus.
- Fizikai jelenlét is kellhet - pl. átadásokon részvétel, gazdaságlátogatások.
- Kevés előre megírt szabály vagy rendszer - sok a „menet közbeni” döntés, nagy önállóság szükséges.
- Valódi közösség-szervezés - nemcsak ügyintézés, hanem kapcsolódás, események, közös élmények létrehozása.
- Érzelmi terhelés is lehet - tagi panaszok, váratlan helyzetek kezelése empátiákkal, de határozottan.

6.2. A közösség ereje – sajátosságok és lehetőségek

A közösségi gazdaságok működésének egyik legfontosabb jellemzője, hogy a modell túlmutat az élelmiszer-termelésen: bizalmi kapcsolatokra, szolidaritásra és közös felelősségvállalásra épül. A gazda szerepe sokrétű – nemcsak termelő, hanem szervező, kommunikátor és pénzügyi tervező is. Folyamatos kapcsolatot tart a tagokkal, átláthatóvá teszi a gazdaság működését, és teret ad a közös döntéshozatalnak, közösségi eseményeknek.

A közösség aktív részvétele egyszerre jelent feladatot és lehetőséget. A bevonódó tagok segíthetnek a munkában, támogatást nyújthatnak nehezebb időszakokban, és előre tervezhetővé teszik a bevételeket. A kockázatok megosztása, a közös tervezés és a személyes kapcsolatok erősítik a rendszer stabilitását. A közösségi mezőgazdaság így nemcsak élelmiszert termel, hanem bizalmat és összetartozást is épít.

6.3. Közöségi gazdaságok Magyarországon

A Tudatos Vásárlók Egyesülete a 2025 évben 32 közösségi gazdasággal dolgozott együtt, közülük 3 szállít húst a tagjainak, egy tojást és a többi gazdaság zöldségközösséget működtet. A 2024-es adatok alapján a magyar közösségi gazdaságok több mint 1300 családot láttak el friss, helyi, szezonális zöldséggel és hússal, ami a becsléseik szerint, több mint 4200 fogyasztót jelent családtagjaikkal együtt.

A Tudatos Vásárlók Egyesülete segíti a közösségi gazdaságokat Magyarországon az alábbiakkal:

- weboldalán dedikált oldalt működtet, ahol az érdeklődők megtalálják a hasznos anyagokat és cikkeket a témában
- minden évben közli a közösségi gazdaságok listáját, akik abban a szezonban várnak új tagokat – ezt egy térképes adatbázis segíti átadópontokkal és a gazdák elérhetőségével
- tematikus hírlevelet működtet
- képzéseket dolgoz ki, szervez
- a szezon induláskor megrendezi a Közös Termés Ünnepet, ahol az érdeklődők személyesen is találkozhatnak a gazdák többségével
- segíti a tapasztalatcserét a közösségi gazdák között
- További információ <https://tudatosvasarlo.hu/kozossegi-mezogazdalkodas>

6.4. Egyéni reflexió

EGYÉNI MUNKA – A KÉPZÉS UTÁN

Most arra kérünk, hogy a képzésre és egyéni terveidre az alábbi kérdések megválaszolásával reflektálj:

1. Mi volt számodra a leghasznosabb új ismeret?
2. Hogy látod a képzés után, még milyen témában szeretnél tovább fejlődni?
3. Hogyan tudsz kapcsolódni a közösségi mezőgazdálkodáshoz? Mik a terveid a képzés elvégzése után?

Nyilatkozat:

Ezen tananyag dokumentumai az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósultak meg a Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia együttműködési program által. Tartalmáért teljes mértékben a KDMFÜ Közép-Duna Menti Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. vállalja a felelősséget, és az semmilyen körülmények között nem tekinthető az Európai Unió és / vagy a programot Irányító Hatóságnak állásfoglalását tükröző tartalomnak.

Program információ:

Az Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia Program a 2021-27-es Európai Unió pénzügyi keretben valósul meg, az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz (IPA) keretében. A résztvevő országok, Magyarország és Szerbia „megosztott irányítási rendszerének” alapján a Program olyan együttműködési projekteket támogat és finanszíroz, amelyek a program által támogatható területeken – a magyarországi Csongrád-Csanád és Bács-Kiskun vármegyében, valamint a szerbiai Nyugat-Bácska, Észak-Bácska, Észak-Bánát, Közép-Bánát, Dél-Bánát és Szerémség területein – található szervezetek között valósulnak meg.

A Program hozzájárul a stabil és együttműködő régió fejlődéséhez, valamint a határ menti régió életminőségének javításához. Lehetővé teszi a két ország szervezetei közötti gazdasági együttműködést, ápolja a közös identitást, valamint a határ menti régió kulturális és történelmi örökségét, és hozzájárul a környezeti fenntarthatósághoz és a biztonsághoz.

További információkért látogasson el a www.hungary-serbia.eu weboldalra.

